

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide õppekava

Tehnilise produtsendi eriala

Anna-Maria Pink

**TEATRI TEHNILISE PRODUTSENDI ÕPPE BAASIL LÜHIFILMI
KUNSTNIK-PRODUTSENDI ROLLI TÄITMINE ISABEL LAIAPEA FILMI
„TSANGAAN.” JUURES**

Loov-praktiline lõputöö

Juhendaja: Eve Komissarov, vMA, teatridekoratsiooni lektor

VILJANDI 2026

Resüme

Teatri tehnilise produtsendi õppe baasil lühifilmi kunstnik-produtsendi rolli täitmine Isabel Laiapea filmi „TSANGAAN.” juures

Käesolev loov-praktilise lõputöö kirjalik osa annab ülevaate minu lõputöö praktiliseks osaks olnud kunstnik-produtsendi rolli täitmisest Isabel Laiapea lühifilmi „TSANGAAN.” juures. Töö eesmärgiks on võrrelda ja analüüsida, mis oli minu praktilise lühifilmi tegemise kogemusel ühist ning erinevat nii lavastusprotsessi kui ka filmi valmimise protsessi etappidega, tehes seda oma isikliku kogemuse ja tehnilise produtsendi õppes omandatu kaudu. Töös tuvustan ja võrdlen lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi etappe kõrvutava tabeli kaudu. Hiljem seon analüüsi kaudu oma praktilise töö kirjelduse mainitud protsesside võrdlusega. Analüüsist selgus, et lavastusprotsessil ja filmi valmimise protsessil on mitmeid ühisjooni, mis kajastusid suures osas ka minu läbitud filmi valmimise protsessis. Erinevusena avaldus protsesside puhul kujunduse ja tervikteose ajaliselt erinev valmimine. Annan ka hinnangu oma kunstnik-produtsendi rolli täitmisele, mis kogemust ja asjaolusid arvestades oli tulemuslik ja väga hea.

Võtmesõnad: lühifilm, lavastusprotsess, filmi valmimise protsess, kunstnik-produtsent, tehniline produtsent

Abstract

Fulfilling the Role of Production Designer-Producer for Isabel Laiapea's Short Film "TSANGAAN." Based on Studies in Theatre Technical Producer

This written part of the creative-practical thesis provides an overview of fulfilling the role of production designer-producer for Isabel Laiapea's short film "TSANGAAN.", which served as the practical component of my thesis. The aim of the thesis is to compare and analyze the similarities and differences between my practical experience in short filmmaking and the stages of both the theatre production process and the filmmaking process, drawing on my personal experience and the knowledge acquired during my studies in technical producer speciality. In this work, I introduce and compare the stages of the theatre production process and the filmmaking process through a comparative table. Subsequently, through analysis, I connect the description of my practical work with the comparison of the aforementioned processes. The analysis revealed that the theatre production process and the filmmaking process share several common features, which were largely reflected in the filmmaking process I went through. A key difference emerged regarding the distinct timelines for the completion of the design and the final work as a whole. I also provide an evaluation of my performance in the role of production designer-producer, which, considering the experience and circumstances, was successful and very good.

Keywords: short film, theatre production process, filmmaking process, production designer-producer, technical producer

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Lühifilmi „TSANGAAN.” tutvustus ja meeskond	6
1.1. Lühifilmi „TSAGAAN” tutvustus	6
1.2. Lühifilmi meeskond	7
2. Lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi etapid	7
3. Lühifilmi „TSANGAAN.” valmimisprotsessi kirjeldus ja analüüs	10
3.1. Idee arendustegevuse ja kokkulepete etapp	11
3.2. Ettevalmistuse ehk eelproduktiooni etapp	11
3.2.1. Sponsorluse otsingud	12
3.2.2. Autoriõiguste taotlemine	12
3.2.3. KULKA taotluse ja eelarve koostamine	13
3.2.4. Rekvisiitide otsingud	14
3.2.5. Proovivõtted Karuskosel	17
3.3. Võtteperiood ehk produktiooni etapp	19
3.3.1. Lühifilmi võtted Karuskosel ja selle lähiümbruses	19
3.3.2. Lühifilmi temaatika ja võttepaiga miljö	24
3.3.3. Lühifilmi võtted Viljandi Jakobsoni Kooli ujulas	26
3.4. Järeldproduktiooni etapp ja linastused	27
3.4.1. 5filmiviljandist Hooandja kampaania	27
3.4.2. Viimased võtted ja monteerimise faas	28
3.4.3. 5filmiviljandist linastused	28
3.4.4. „TSANGAANI.” eraldi linastused ja festivalidel osalemine	29
4. Eneseanalüüs kunstnik-produktsendi rolli täitmisele lühifilmi „TSANGAAN.” juures	30
Kokkuvõte	33
Kasutatud allikad	35
Lisad	36
Lisa 1. Lühifilmi TSANGAAN.” eelarve KULKAlle	36
Lisa 2. Lühifilmi „TSANGAAN.” tegelik eelarve	38
Lisa 3. Lühifilmi „TSANGAAN.” rekvisiitide nimekiri	40
Lisa 4. Lühifilmi „TSANGAAN.” visuaali näide	41
Lisa 5. Kasulikud lingid lühifilmi „TSANGAAN.” kohta	42

Sissejuhatus

Minu tehnilise produtsendi eriala loov-praktilise lõputöö praktiline osa oli kunstnik-produtsendi rolli täitmine Isabel Laiapea tudengi-lühifilmi „TSANGAAN.” juures 2024. aasta suvest kuni 2025. aasta suveni. Filmivõtted toimusid 2024. aasta augustis Karuskose talus Soomaal ja Viljandi Jakobsoni Kooli ujulas. Võtetele eelnes ning järgnes aktiivne ettevalmistav periood ja järelproduksioon, mis kestis 2024. aasta algusest kuni 2025. aasta kevadeni. Lühifilm „TSANGAAN.” esilinastus 12. veebruaril 2025 Viljandi Apollo Kinos 5filmiviljandist kasseti ühislinastusel.

Käesolev loov-praktilise lõputöö kirjalik osa keskendub mainitud lühifilmi valmimise protsessi ning minu kunstnik-produtsendi rolli täitmise analüüsile. Minu nii varasemad praktilised kui ka tehnilise produtsendi õppes ning selle kõrvalt omandatud kogemused ja oskused on valdavalt teatrilased. Antud filmiprojekt oli mu esimene terviklik filmi valmimise protsessis osalemise kogemus. Sellest tulenevalt olen võtnud antud kirjalikus töös oma praktilise töö kirjelduse ning analüüsi toetavateks alusteks lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi erinevuste ja sarnasuste kõrvutamise. Lisaks seon ma praktilise töö ja eneseanalüüsi oma varasema ning tehnilise produtsendi õppes, praktikatel ja projektides omandatud teadmiste ning kogemustega. Töö eesmärgiks on võrrelda ja analüüsida, mis oli minu praktilise lühifilmi tegemise kogemusel ühist ning erinevat nii lavastusprotsessi kui ka filmi valmimise protsessi etappidega, tehes seda oma isikliku kogemuse ja tehnilise produtsendi õppes omandatu kaudu.

Käesoleva töö esimene peatükk tutvustab lühifilmi ja selle meeskonda. Töö teine peatükk keskendub teoreetilise alusena kasutatavale lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi võrdlusele, millest parema ülevaate andmiseks olen koostanud neid protsesse kõrvutava tabeli. Kolmas peatükk annab lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi võrdlusele ning tehnilise produtsendi õppes omandatule tuginedes ülevaate minu lõputöö praktilisest osast. Neljandas peatükis annan eneseanalüüsi kaudu hinnangu oma teadmiste ja oskuste rakendamisele kunstnik-produtsendi rolli täitmisel lühifilmi „TSANGAAN.” juures.

1. Lühifilmi „TSANGAAN.” tutvustus ja meeskond

1.1. Lühifilmi „TSAGAAN” tutvustus

„TSANGAAN.” on Mati Undi lühivormi „Filoloogi meeleheitlik samm” (kogumikust „Räägivad ja vaikivad”) ning Mehis Heinsaare „Kadunud hõimu” ainetel valminud lühifilm. Lühifilmi stsenaaristiks ja režissööriks on toona TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia (TÜVKA) etenduskunste IV kursuse lavastajatudeng Isabel Laiapea, kellele antud film oli teiseks linatoseks. Tudengifilm valmis koostöös TLÜ Balti filmi, meedia ja kunste instituudi (BFM) ja teiste TÜVKA tudengite ja vilistlastega. Lühifilmi „TSANGAAN.” võttepaik asus režissööri isa kodus Karuskose talus Soomaa metsade, rabade ja jõgede vahel, kus mitme aasta pikkuse elamise kogemusest on režii- ja stsenaariumi inspiratsioon ammutatud.

Režissöör Isabel Laiapea (e-kiri 28. juuni 2024) poolne sünopsis:

Tsangaani rahvas on iidsetest aegadest saati elanud „karuperses”. Nüüdseks esindab tervet põlisrahvast vaid üks inimene. Kuuldused viimasest tsangaanist jõuavad ühe eluvõõra antropoloogiatudengist Tartu noormeheni, kes otsustab tundmatusse metsikusse loodusesse tsangaani otsima minna. Kuigi noormees tunneb end esialgu tsangaani müstilises maailmas võõrana, avastab ta järk-järgult endas palju kihte, mis teda uue keskkonnaga seovad. Ta leiab, et muutub iga päevaga viimasele tsangaanile lähedasemaks, jättes üha rohkem oma varasemast elust ja isiksusest minevikku. Uuestisündinuna jõuab mees otsuseni, et temast peab saama viimane tsangaan.

Mängufilmi eesmärk on uurida ja esile tuua inimeste ja looduse vahelisi suhteid, samuti käsitleda identiteedi ja eneseleidmise teemasid. „TSANGAAN.” püüab luua sügavat mõtisklust tänapäeva inimese võõrandumise üle loodusest ning uurida, kuidas inimene iseennast koos uue keskkonnaga muutuma suunab (Laiapea, e-kiri 28. juuni 2024).

Filmi kestus: pikem versioon 41:55 minutit ja lühem versioon 30:50 minutit.

„TSANGAAN.” oli ühtlasi osa 5-filmilisest kassetist 5filmiviljandist, mis moodustati TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia viimase kursuse (15. lennu) viie lavastajatudengi filmidest. Esilinastused toimusid neljast filmist koosneva kasseti vormis, viies film, mis oli kestuselt pikem, linastus eraldi. Filmikasseti esilinastused toimusid 2025. aasta veebruaris Viljandis, Tallinnas ja Tartus. Esimene avalik esilinastus toimus 12.veebruaril 2025 Viljandi Apollo Kinos 5filmiviljandist kogumiku ühislinastusel.

Lühifilm „TSANGAAN.” linastus ka PÖFF Shortsi Rahvusliku filmiprogramm 5 raames 14. novembril 2025 ja oli nomineeritud Best of BFM 2025 võistlusel parima operaatori tiitlile.

1.2. Lühifilmi meeskond

Meie lühifilmi põhimeeskond oli võrdlemisi väike, koosnedes kokku 16 inimesest.

- **Režissöör-stsenarist** Isabel Laiapea
- **Produtsent-kunstnik** Iris-Minda Paemurru
- **Kunstnik-produtsent** Anna-Maria Pink
- **DOP-monteerija** Elis Koppel
- **Operaatori assistent-tehniline produtsent** Deili Post
- **Režissööri I assistent-tehniline produtsent** Jane Sidorenko
- **Helilooja-muusikaline kujundaja** Luisa Susanna Kütson
- **Helirežissöör** Ervin German Žitnikov
- **Valguskunstnik-värvimääraja** Mariia Sidorenko
- **Valguskunstniku assistent-tehniline produtsent** Tindur Leškin
- **Kostüümi- ja grimmikunstnik** Reti Pauklin
- **Animatsioonikunstnik** Jannela Kokla
- **Butafoor** Paula Aarnis
- **Heoluspetsialist** Ria Ranniku
- **Näitlejad:**
 NOOR TSANGAAN Oskar Kröönström
 VANA TSANGAAN Tiit Alte
 TSANGAANI KOER Adi Laiapea
- **Kirjanduslike alusteoste autorid** Mati Unt ja Mehis Heinsaar

2. Lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi etapid

Tulenevalt varasemast kogemusest ja lähtudes enda tehnilise produtsendi õppest olen tuttav eelkõige lavastuse valmimise protsessiga ja korraldusliku tööga teatri kontekstis. Filmi valmimise protsessiga ma enne antud filmiprojekti terviklikult kokku puutunud polnud, seega sain tugineda antud protsessis vaid oma teatrialastele kogemustele. Antud töös võrdlen neid

kahte protsessi, leides, mille poolest sarnanes minu filmiprojekti kogemus lavastusprotsessiga ja milles filmi valmimise protsessiga ning mis on neil protsessidel ühist.

Järgnevas tabelis olen kõrvutanud lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi etapid, tõlgendades Eesti Lavastajate ja Dramaturgide Liidu lepingu Eesti Etendusasutuste Liiduga Lisast 2 (2024) ja Greta Vartsi (2016) e-õpikust „Kirjandus ja film” pärinevat infot.

Tabel 1. Lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi kõrvutatav tabel.				
LAVASTUSPROTSESS		FILMI VALMIMISE PROTSESS		ÜHISOSA
ETAPP	ETAPI KIRJELDUS	ETAPP	ETAPI KIRJELDUS	
Ideede ja kokkulepete tsükkel	1) ALGMATERJALI, AJAGRAAFIKU, vajadusel MÄNGUPAIGA JA LAVASTUSGRUPI kinnitamine. 2) AUTORIÕIGUSTE taotlemine. 3) Erarepertuaari- ja projekiteatri puhul ka RAHASTUSE leidmine (eelarve, toetused).	Arendusfaas	1) IDEEST STSENAARUMI väljaarendamine. 2) Esmase MEESKONNA moodustamine (produtsent, režissöör, stsenaarist, peanäitlejad, kunstnik, operaator) 3) RAHASTUSE TAGAMINE (esmise eelarve koostamine, sponsorlus ja toetused)	1) MEESKONNA KOKKUPANEK. 2) RAHASTUSE LEIDMINE.
Planeerimise ja lepingute tsükkel	1) Läbirääkimiste pidamine ja LEPINGUTE SÕLMIMINE kõigi lavastusmeeskonna liikmetega. 2) KUJUNDUSE KAVANDITE ja mahtude esitamine ja kinnitamine (eelkavandid ja kavandid). 3) TURUNDUSE VISIOONI väljatöötamine. 4) Esietenduse, PROOVITSÜKLI, TEOSTUSPROTSESSI kuupäevade kinnitamine. 5) Täpse EELARVE fikseerimine.	Ettevalmistuse ehk eeltootmise faas	1) Ülejäänud MEESKONNA, sh näitlejate kinnitamine. 2) Lokatsioonide ehk VÕTTEKOHTADE valimine. 3) TEHNILISTE VAJADUSTE määratlemine. 4) Täpse EELARVE koostamine. 5) ESKIISIDE ehk visuaalsete kavandite koostamine (grimmi-, kostüümi, lokatsioonide kujunduste kavandid). 6) REŽIISTSENAARIUMI ja sellest KADREERINGU ehk <i>storybordi</i> loomine. 7) NÄITLEJA-, KAAMERA- ja KOSTÜÜMIPROOVID 8) VÕTTEGRAAFIKU koostamine ja võtete planeerimine. 9) Meeskonna koosolekud. 10) REKVISIITIDE, KOSTÜÜMIDE ja muude KUJUNDUSE ELEMENTIDE ning kujunduse loomiseks vajalike vahendite ja materjalide hankimine.	1) TERVIKLIKU MEESKONNA KOKKU PANEMINE. 2) KUNSTILISTE KAVANDITE JA TEHNILISTE VAJADUSTE PAIKA PANEMINE. 3) TÖÖPROTSESSI GRAAFIKU KOOSTAMINE JA AJALISELT MÄÄRATLEMIN E. 4) EELARVE KINNITAMINE.

<p>Teostamise tsükkel</p>	<p>LAVASTUSE VALMIMINE 1) LAVAKUJUNDUSE, KOSTÜÜMIDE, REKVISIITIDE valmistamine ja hankimine. LAVASTUSJUHI ja KUNSTNIKE (lavastus- ja kostüümikunstnik) eestvedamisel. 2) Aktiivne TURUNDUS (sh salvestused pildistamised). Juhib TURUNDUSJUHT. 3) PROOVIPROTSESS (lugemis- ja liikumisega proovisaali proovid, kostüümi-, lava-, tehnilised proovid, läbimängud ja kontrollitendus) Toimuvad LAVASTAJA eestvedamisel ja INSPITSIENDI poolt tehnilise logistika assisteerimisel.</p>	<p>Tootmisfaas</p>	<p>FILMIVÕTTED 1) VÕTTEPLAANI ehk <i>breakdowni</i> alusel võttepäevade korraldamine. 2) Iga võttepäeva kohta oma VÕTETE PÄEVAPLAAN ehk <i>call sheet</i>. (Mõlemad koostab I AD ehk režissööri I assistent). 3) Võttegraafiku alusel toimub töö võtteplatsil. VÕTTEPÄEV algab võtteplatsile saabumise ajaga ehk <i>call time-iga</i>. 4) Eelnevalt toimib VÕTTEPAIKADE KUJUNDUSE ülesseadmine, TEHNIKA paika panek ning vajadusel TRANSPORT ühest võttepaigast teise. 5) Võttele eelnevad NÄITLEJATE PROOVID ja misanstseenide paika panemine. 6) TÖÖ VÕTTEPLATSIL on reguleeritud, peetakse kinni kirjutamata reeglitest. Võtteplatsi logistika eest vastutaja on I AD.</p>	<p>1) TOIMUB LAVASTAMINE, PROOV. 2) KUJUNDUSE ELEMENTIDE KASUTAMINE. 3) STRUKTUUREERITUD TÖÖPROTSESS.</p>
<p>Esitendus ja etenduste andmise tsükkel</p>	<p>Lavastustrupi etenduste mängimine ESIETENDUSTEST kuni VIIMASE ETENDUSENI</p>	<p>Järelootmise faas</p>	<p>1) MONTEERIMINE ehk filmitud materjalide sorteerimine ja filmiks kujundamine. Montaažiprotsess jaguneb <i>OFFLINE</i>-MONTAAŽIKS ehk mustandiks ja <i>ONLINE</i>-MONTAAŽIKS ehk puhtandiks. 2) Filmitud kaadritele lisatakse vastavalt vajadusele ka ERIEFEKTE ja graafiliselt kujundatud lisandid (algus- ja lõputiitrid, animatsioon). 3) HELIFAILIDE puhastamine ja monteeritud visuaalsele materjalile. HELIKUJUNDUSE lisamine, sh ka heliefektid. 4) Viimase etapina tehakse monteeritud-helindatud montaažireale VÄRVIKORREKTSIOON 5) Paralleelselt monteerimisega käib TURUNDUS, linastuste kokkuleppimine, kinolevisse ja FESTIVALIDELE taotluste esitamine. 6) FILMI ESILINASTUMINE</p>	<p>TOIMUB TULEMUSE ESITLEMINE</p>

Tabelis kõrvutatud lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi erinevused avalduvad eelkõige sisus ning selle jaotuvuses etappide vahel. Etappide tüübid on üldjoontes sarnased, mõlemal protsessil on ideede ja esmaste kokkulepete, ettevalmistuse ja teostamise etapp. Sisu poolest erinevad kõige rohkem planeerimise-lepingute tsükkel ja ettevalmistuse ehk eeltootmise faas ning teostamise tsükkel ja tootmisfaas.

Erinevus väljendub eelkõige selles, et kui lavastusprotsessis toimub kujunduse valmimine ja rekvisiitide hankimine osaliselt paralleelselt prooviprotsessi ehk lavastuse valmimisega, siis filmi puhul peab tootmise faasiks, filmivõtete ajaks, kogu kujunduslik osa juba valmis olema. Meie filmi puhul oli määravaks ka võttepaiga asukoht. Kuna see asus linnadest kaugel, oli eriti tähtis, et kõik rekvisiidid ja kujunduselemendid oleksid võteteks kaasa pakitud, sest hiljem polnud neid võimalik enam juurde tuua. Proovisime ka juba enne võtteid proovivõtetel osasid detaile ja rekvisiite katsetada, et kujundusest õiget nägemust saada. Filmil ehitatakse võtteplatsil juba olemasolevatest detailidest lihtsalt kogu kujundus eelnevalt üles. Võtteplatsil võrdub võttepaiga kujunduse ülesseadmine teatris etenduse tarbeks lava ülesehitamisega. Erinevalt teatrist tehakse seda filmi puhul aga üldjuhul ainult üheks korraks. Filmivõtted on seega juba nagu etendus, kuid esietendus tuleb alles tükk maad hiljem, kui pärast monteerimist ja helindamist saab ülesfilmitust terviklik valmis teos.

3. Lühifilmi „TSANGAAN.” valmimisprotsessi kirjeldus ja analüüs

Antud peatükis avan, toetudes nii lavastusprotsessi kui ka filmi valmimise protsessi etappidele lühifilmi „TSANGAAN.” valmimisprotsessi. Kuna mul puudusid peaaegu täielikult enne käesolevas projektis osalemist filmi valmimisega seotud teadmised ja kogemused, siis sain selles protsessis tugineda eelkõige oma varasematele kogemustele teatri vallast, sh lavastusprotsessi põhimõtetele. Leidsin, et neis protsessides on palju ühist, kuid on ka mitmeid erinevusi nii sisus kui ülesehituses. Seega analüüsin seda protsessi eelkõige oma teatrilaste lavastusprotsessist lähtuvate kogemuste ja õpitu kaudu, lisades sinna juurde võrdlusena just filmi valmimisprotsessile iseloomulikku.

3.1. Idee arendustegevuse ja kokkulepete etapp

Lavastusprotsessile iseloomuliku ideede ja kokkulepete tsükli ning filmi valmimise protsessile omase arendusfaasiga tegeles peaausjalikult meie režissöör-stsenarist Isabel Laiapea (vt tabel 1). Ta kirjutab oma lõputöös, et antud lühifilmi idee sai alguse juba 2023. aasta suvel, mil ta õunapuu all istudes ja Mati Undi lühivormi „Filoloogi meeleheitlik samm” lugedes sealt oma filmi jaoks inspiratsiooni sai. Stsenaariumi kirjutamist alustas Laiapea 2023. aasta lõpul ning lihvis seda veel 2024. aasta kevadest suve hakuni (Laiapea, 2025). Filmimeeskonna kokkupanek algas 2024. aasta kevadel, seda vedas samuti Laiapea ise eest.

Koos kursusekaaslastest lavastajatega, kes samuti oma lühifilme tegid, oli neil aprillikuus veebi vahendusel TÜVKA ja BFMi tudengitele pitch, et tutvustada oma filmide ideid ja värvata meeskondadesse puuduolevaid liikmeid. Pitch on lühike suuline sisutihe idee tutvustamine, mille eesmärk on tekitada huvi esitletu vastu, antud juhul projektiga liitumiseks (Eesti Keele Instituut, 2025). Mina osalesin samuti sellel pitchil, kuid siis kohe ma veel projektiga ei liitunud, kuna polnud oma graafiku sobivuses veel kindel. Kuid idee jäi mulle teiste seast kohe silma, kõnetades temaatika poolest kõige enam. Selles etapis olid olemas peaaegu kõik mõlema protsessi vastavale etapile omased tunnused. Toimus idee arendamine stsenaariumiks, kokkulepete tegemine ja esmase meeskonna kokku panemine (vt tabel 1). Kuna antud etapis ma ise veel ei osalenud, siis puudub mul info etapi täpsema toimimise kohta.

3.2. Ettevalmistuse ehk eelproduktiooni etapp

Mina liitusin antud filmiprojektiga 2024. aasta juuni alguses ehk lavastusprotsessile vastavas planeerimise ja lepingute tsükli ning filmi valmimise protsessile vastavas ettevalmistuse ehk eeltootmise faasis (vt tabel 1). See tähendas, et siis algas aktiivne eelproduktioon. Juuni keskpaigast alates kuni võteteni välja, mis toimusid augusti alguses Karuskose talus Soomaal, toimus aktiivne ettevalmistus. Kõige tihedam oli juulikuu ning augusti algus. Minu peamisteks ülesanneteks oli sponsorite leidmine, rekvisiitide ja osalt ka kostüümide otsimine, eelarve koostamine ning ka Eesti Kultuurkapitalilt (KULKA) toetuse saamise taotluse ettevalmistamine. Projekti ja taotluse tarbeks koostasid produktsiooniplaani, rekvisiitide nimekirja, transpordigraafiku, sponsorluse ning turundus- ja levitamise plaanid.

3.2.1. Sponsorluse otsingud

Filmi valmimise protsessile omaselt toimub sponsorite otsimine ja toetuste taotlemine pigem juba arendusfaasis (vt tabel 1). Meie filmi protsessis algas see aga mõnevõrra hiljem, pigem eelproduktiooni etapis, kuid eks ka need etappide vahelised ülemineku piirid võivad sulanduda. See oli minu esimene sponsorluse küsimise kogemus. Polnud toona veel ka läbinud oma tehnilise produktiivse erialal sponsorlust puudutavat õppeainet, seetõttu küsisin nõu tuttavatelt, kuidas oleks õige neid sponsorkirju kirjutada. Saatsin kõige aktiivsemalt juulis kümneid sponsorkirju erinevatele ettevõtetele. Peamiselt soovisime saada toetust võtete toitlustuse osas, kuid ka rekvisiitide näol. Paljudele päringutele jäid vastused saamata ning saabus ka mitmeid eitavaid vastuseid. Toitlustuse osas jäigi meil toetus saamata, kuigi kirjutasin erinevatele suurettevõtetele, nagu Salvest, Orkla, erinevad piimatööstused ja mitmed muud. Üheks sponsorluse saamata jäämise põhjuseks oli suvine aeg ja mitmetel ettevõtetel puhkuste periood. Lisaks olime oma sponsorluse soovidega üsna hilja peale jäänud, mistõttu võis see ettevõtetele olla liiga lühikene etteteatamisperiood. Mitmed keelduvad tõidki oma vastustes välja, et neil on sponsorluse kokkulepped juba käesoleva aasta raames pikalt ette planeeritud ning lisandusi pole võimalik teha. Igal juhul oli see heaks kogemuseks, et osata tulevikus võimalusel taoliste aspektidega arvestada.

Sponsorluse kaudu õnnestus meil siiski saada jookke. Kõige suurem sponsorluslik kasu tuli meile aga rekvisiitide näol Hansa Candle'lt, kes toetas meid hulga küünaldega, mida meil võteteks vaja läks. Omamoodi sponsorlust pakkus meile ka Uuskasutuskeskus, kellelt saime riideid laenuks. Toetuse eest pakkusime omalt poolt vastu, et lisame nad toetajatena filmi lõputiitritesse ja teeme neid esitleva sotsiaalmeedia postituse. Vahetult enne võtteid kirjutasin sponsorlustaotlusi ka jõukatele ettevõtjatele ja tegijatele, et ehk mõni neist oleks valmis toetama noori filmitegijaid. Paraku jäid neilt enamikelt vastused saamata, kuid sain paar viisakat keelduvat vastust.

3.2.2. Autoriõiguste taotlemine

Lavastusprotsessi kontekstis toimub autoriõigustega tegelemine samuti juba esimeses etapis ehk ideede ja kokkulepete tsüklis (vt tabel 1). Repertuaariteatrite puhul esitab tavaliselt kirjandusala töötaja taotluse autoriõiguste päringu jaoks Eesti Teatri Agentuurile (Eesti Lavastajate ja Dramaturgide Liidu lepingu Eesti Etendusasutuste Liiduga Lisa 2, 2024). Autoriõiguste taotlemisega olin ma varem ise põgusalt kokku puutunud, kui ühe lavastuse tarbeks oli vaja luba välismaise romaani tekstikatke kasutamiseks. Lisaks olin samal kevadel

läbinud ka erialase autoriõiguste õppeaine. Seega tänu varasemale kogemusele ja õpitule teadsin, et pean pöörduma selle küsimusega Eesti Teatri Agentuuri poole. Antud filmiprojekti puhul oli meil vaja taotleda luba Mati Undi loominguga „Filoloogi meeleheitlik samm” meie filmi alusena kasutamiseks. Eelkõige aga just Undi väljamõeldud rahvuse nimetuse „tsangaan” kasutamiseks filmis ja selle pealkirjana. Eesti Teatri Agentuuri poole pöördudes suunati mind sealt juba suhtlema edasi otse Mati Undi pärijaga. Võtsin Undi pärija ja autoriõiguste valdajaga ühendust meili teel ning seletasin, mida ja milleks me Undi loomingust kasutada soovime, lisades kaasa ka filmi stsenaariumi. Oma päringule sain ma tagasi jaatava vastuse.

3.2.3. KULKA taotluse ja eelarve koostamine

Nii lavastusprotsessi kui ka filmi valmimise protsessi puhul jääb toetuste tagamine juba pigem protsessi esimesse etappi (vt. tabel 1). Sellele vaatamata võib eelarveliselt ning meeskonna koosseisus veel hiljem täiendusi või muudatusi ette tulla. Meie projektis jäi toetuse taotlemine üsna protsessi hilisesse etappi. Eelarvet koostas ja muud taotlusesse vajaminevat materjali kogusin ma suve jooksul ning Eesti Kultuurkapitalile (KULKA) esitasin ma selle alles 20. augusti taotlusvooruks. Hilisesse etappi jäi sellega tegelemine seetõttu, et ma liitusin protsessiga alles suve alguses ning kohe polnud ka kindel, kas hakkame üldse KULKAlt toetust taotlema. Põhjus seisnes selles, et tudengiprojektidele tavaliselt ei kiputa eriti toetust andma ja enne augustit polnud ka uut taotlusvooru. Kuna meil kuulus meeskonda ka mitu kutselist tegijat, siis otsustasime ikkagi õnne proovida. Kasuks tuli, et olin eelmisel õppeaastal läbinud projektitöö õppeaine ning lisaks oli mul ka ühe varasema projekti kaudu põgusalt kogemust KULKA taotluse koostamise kohta. Iseseisvalt ma aga sellega veel tegelema polnud.

Kõige olulisem osa taotluse juures oli eelarvel. Selle koostamisega olin samuti erinevate õppeainete juures kokku puutunud ning üldjoontes teadsin, kuidas seda teha, kuid üks iga projekt on erinev. Kõige keerulisem oli, et suure osa eelarvest moodustasid mitterahalised finantseeringud. Sinna alla kuulusid koolidelt (TÜVKA ja BFM) laenutatav tehnika ja meeskonna mitterahaline panus nii rekvisiitide, võttepaiga kui ka majutuse näol. Neile hinnalist väärtust anda oli väga keerukas, sest reaalselt raha me ju nende eest välja ei käinud. Näiteks üritasin leida tehnikale hinnad BFMi tehnika laenutamise hinnakirjast ning muude tehnika laenutamise tegelevate ettevõtete kodulehtedelt pärineva info kaudu. Rekvisiitidele üritasin anda umbkaudse hinnalise väärtuse taoliste esemete müügikuulutustest.

KULKAle esitatud eelarve ja lõplik eelarve erinevad teineteisest mõnevõrra (vt lisa 1 ja lisa 2). Kuna toetus jäi meil neilt saamata, siis lõplikus eelarves muutusid meeskonna liikmete töötasud meeskonna mitterahaliseks panuseks ja kärpisin sealt ka turunduse ja festivalidega seonduvad kulud, kuna need jäid antud eelarve perioodist välja.

Esitasin projektitaotluse KULKAle kahel korral, 20. augustil 2024 ja 20. novembril 2024. Mõlemal korral jäid need taotlused toetusega rahuldamata. Oli põhjuseks asjaolu, et nad siiski ei soovinud tudengifilmi toetada või oli põhjus minu väheses kogemuses projektitaotluse kirjutamisel või hoopis mõni muu põhjus, sellele mul vastust pole. Andsin endast parima, mis ma sellel hetkel oskasin ning millised olid minu ja antud projekti võimalused. Mitmeid nõutavaid dokumente polnud meil ka konkreetselt esitada. Kuna tegu oli õppetöö raames tehtava tudengifilmiga, siis polnud meil koostatud mingeid lepinguid meekonnaliikmetega ega ka tulevaste filmilevitajatega. Turundus- ja levitusplaani ma siiski küll koostas, koos meie teise produtsendiga, kuid mingeid kindlaid kokkuleppeid võimalike koostööpartneritega meil polnud ning see oli suures osas hüpoteetiline. Filmiprojekti vajadused ja võimalused polnud selles osas ilmselt piisavalt vastavuses nõuetega.

3.2.4. Rekvisiitide otsingud

Nagu varasemalt lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi erinevuste juures mainitud, siis lavastusprotsessi puhul ei ole kõik kujunduselemendid ja rekvisiidid veel valmis ning olemas, vaid lisanduvad antud etapi vältel (vt tabel 1). Filmi puhul on aga eeldus, et tootmisfaasiks, st filmi võteteks oleksid kõik kujunduselemendid valmis ning rekvisiidid olemas. Eriti oluline on see siis, kui võtteperiood toimub tihedalt järjestikustel päevadel. Antud filmiprojekti puhul oli määravaks ka võttepaiga ligipääsetavus, sest see asus Soomaal keset metsa ning suuremad linnad asusid mitmekümne kilomeetri kaugusel. Seega poleks olnud ka kerge ja otstarbekas võtteperioodi ajal lisaks kujunduse täiendusi tuua.

Seetõttu oli oluline kõik vajaminevad rekvisiidid võtteperioodiks leida ning kokku koguda ja organiseerida ka nende transport Karuskosele. Suurema osa rekvisiitidest saime me laenuks Endla ja Ugala Teatritelt. Selles etapis tulid kasuks varasemad kontaktid ja kogemused rekvisiitidega toimetamisel. Praktikate kaudu ning kunagise Endla Noortestuudio liikmena olen päris palju sealsete rekvisiidiladudega kokku puutunud. Seekord käisin koos sealse inspitsiendi ja kostüümiala juhatajaga Endla Teatri rekvisiidi- ja tekstiililadusid mööda, et sobivaid rekvisiite leida. Vajasime suures koguses loomanahku ning ka erinevaid topiseid, sarvi, luid ja õlilampe. Rekvisiitidega varustamisse andsin ka oma isikliku panuse, leides

lisaks veel nahku ja sarvi enda vanavanemate kodust ning kogudes oma kodust kokku hulga erinevas suuruses ja tüüpi kelli. Neid kõiki oli meil võttepaiga kujunduse loomise jaoks tarvis. Üheks stseeniks oli meil vaja lihatükki, mida peategelane aknalaual lõikab. Kuna sponsorkorras meil seda saada ei õnnestunud, siis tuli see mul osta ja kuludesse kanda. Transpordiga aitas mu ema, sõidutades mind koos juba suurema osa rekvisiitidega proovivõtete ajal Pärnust Soomaale Karuskosele (vt joonis 1). Hiljem võtete ajaks transportis taas mu ema mind koos lisandunud rekvisiitide ning meeskonna jaoks varutud toidupoolisega võttepaika.

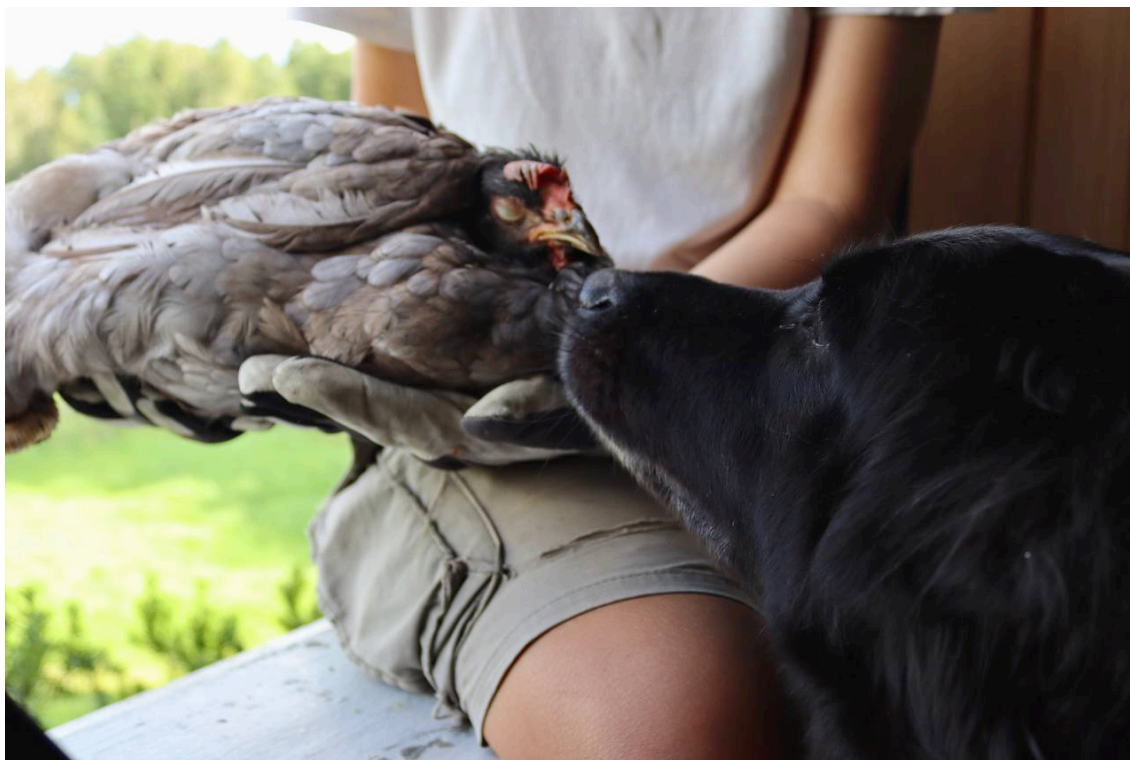
Joonis 1. *Rekvisiitide Pärnus peale- ja Karuskosel mahalaadimine.*

(Fotod Anna-Maria Pink ja Iiris-Minda Paemurru)

Kõige erilisemaks rekvisiidi otsinguks oli ehtsa surnud kana leidmine. Selleks kirjutasin, helistasin ja uurisin paljudest kohtadest. Me ei soovinud ka otseselt, et see kana spetsiaalselt meie jaoks surmataks, samuti pidi ta vigastusteta olema. Algselt oli stsenaariumis ette nähtud tegelikult isegi 3 valget surnud kana, kuid kuna juba ühe kana leidmine oli vaevarikas, siis kolme valge kana leidmine oli seda veel enam. Lõpuks õnnestus meil saada üks hall kana meie oma kooli õppejõult Eero Ehalalt, kellel kana oli loomulikku surma surnud (vt joonis 2). Kuna oli suvine aeg, hoidsime kana senikaua sügavkülmkambris ning vahetult enne võtteid võtsime välja. Proovivõtete ajal meil veel kana kasutuses polnud.

Joonis 2. *Rekvisiit surnud kana ja Adi.* (Foto Iris-Minda Paemurru)

Algselt oli meil planeeritud filmi juurde ka eraldi kunstnik, kuid paraku ei saanud ta ikkagi üsna viimasel hetkel osaleda. Kuna keeruline oli lühikese ajaga leida projekti kedagi uut ja mina olin juba niikuinii kõigi rekvisiitide varumise ning majandamisega kursis, siis jäi see töö põhiliselt minu peale. Mind toetas osaliselt ka meie teine produtsent Iris-Minda Paemurru. Eraldi õnnestus meil leida aga kostüümi- ja grimmikunstnikuks dekoraator-butafoori eriala tudeng Reti Pauklin. Mulle väga sobis ja meeldis see rekvisiitidega tegelemine ning erinevate võttelepaikade kujunduse ülesseadmine. Kuna ma olen hingelt ikkagi eelkõige kunstnik ja mulle on alati meeldinud kujundamine ning keskkondade loomine, siis seal sain seda kutsumust hästi rakendada. Kujunduse jaoks üldise sisendi andis meie režissöör, kuid selles, kuidas ja milliseid asju kasutada ning kuidas paigutada, olid mul suures osas vabad käed. Kõige detailirohkemad olid koos siselokatsiooni, kus sain eriviisil ja koguses kasutada meie varutud loomanahku, topiseid, sarvi, luid, kellasid, õlilampe, küünlaid ja kuivatatud taimi, mida samuti olin eelnevalt korjanud (vt lisa 3). Väliste võttelepaikade kujunduse lõi juba suuremas osas loodus ise.

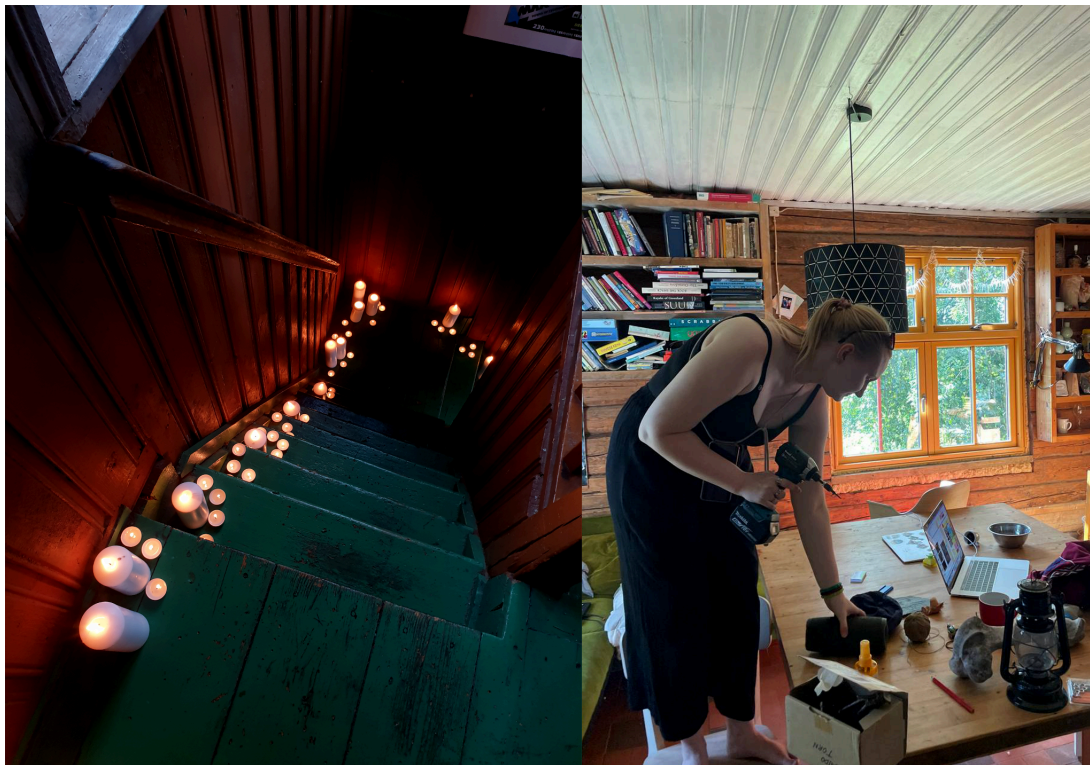
3.2.5. Proovivõtted Karuskosel

Filmimaailmas vist pigem sellises mastaabis tavapäratult olid meie filmil ka proovivõtted, mis kestsid 21.-23. juulini. Proovivõtted selles mõttes, et me ei teinud lihtsalt kaameraga näitejatest proovivõtteid või katsetanud kaamerapildi sobivust, vaid käisime proovivõtete raames nimelt läbi terve stsenaariumi, filmides üles enamuse stseenidest originaal võttepaikades ja koos peaosatäitjaga. Seda proovivõtete perioodi on keeruline määratleda, et kas see peaks kuuluma filmi valmimise protsessist lähtudes eeltootmise või juba tootmisfaasi (vt tabel 1). Lavastusprotsessi seisukohalt kuuluks see pigem aga teostamise tsükklisse, mis filmi puhul vastab tootmisfaasile. Mina aga jätsin meie filmi valmimise protsessi seisukohalt selle eelproduktsooni etapi alla, sest minu arvates oli see ikkagi ettevalmistav osa päris tootmiseks ehk võteteks.

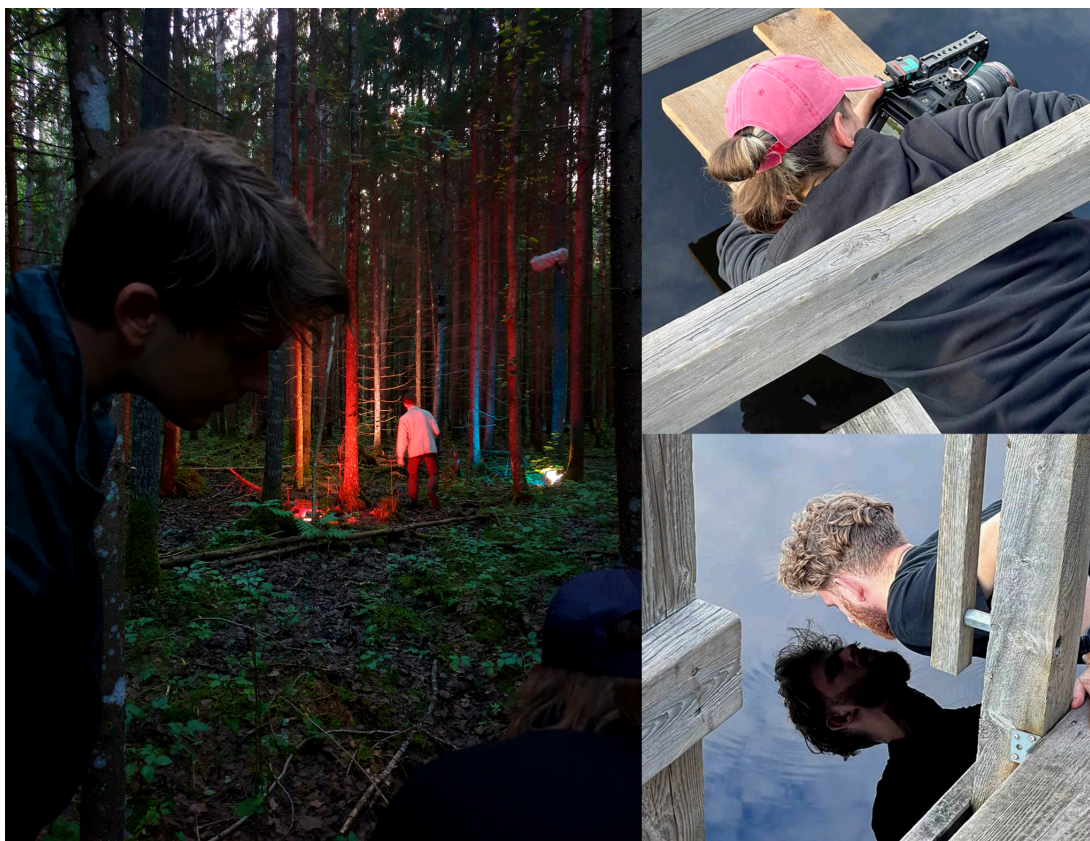
Proovivõteteks sõitsime peaaegu terve võttemeeskonnaga meie põhilisse võttepaika Soomaal Karuskose tallu, võttes kaasa suure osa vajaminevast tehnikast ning rekvisiitidest. Katsetasime läbi pea kõik võttekohad ja stseenid. Osatäitjatest oli meil proovivõtetel ainult peategelast kehastav toona TÜVKA 4. kursuse näitlejatudeng Oskar Kröönström. Filmisime talu hoovis ja selle ümbruses ning siseruumides. Mul tuli juba osalt ka dekoratsioone üles seada, et nende sobivust katsetada (vt joonis 3). Näiteks proovisime läbi küünalde raja trepil (vt joonis 3) ja liha lõikamise stseeni, kus liha aseaineks oli vorst. Sain ka statistina tsangaanile keha anda, kui katsetasime tsangaani ja noormehe uktsel kohtumise stseeni. Prooviks sai ka tsangaani toa kujundus peaaegu terviklikult üles ehitatud ning ka elutoa kujunduses riputasime üles ja proovisime juba erinevaid elemente, et kujutluspilti saada. Võtsime kogu meeskonna ja tehnikaga ette ka matka läheduses asuvasse Kuresoo rappa, kus tegime proovivõtteid peategelase poolest kehast vee kohal olemisest ning vette kukkumisest. Teel rabasse filmisime stseene metsa hämaruses koos müstilise värvilise valgusega (vt joonis 4). Need proovivõtted olid teatri mõistes nagu läbimäng või kontrollitendus, seega teatrimaailmas end koduselt tundes, ei tundunud see mulle imelikuna, pigem oli just hea see teekond eelnevalt läbi käia, et teada ja osata arvestada protsessi kulgu.

Joonis 3. *Küünalde raja ja dekoratsioonide ülespaneku katsetused.*

(Fotod Anna-Maria Pink ja Iiris-Minda Paemurru)

Joonis 4. *Proovivõtted metsas ja rabas.* (Fotod Anna-Maria Pink ja Mariia Sidorenko)

3.3. Võtteperiood ehk produktsiooni etapp

3.3.1. Lühifilmi võtted Karuskosel ja selle lähiümbruses

Meie põhivõtted toimusid 6.-10. augustini Karuskosel ja seal lähiümbruses. Filmi valmimise protsessi kontekstis kuulub see periood tootmisprotsessi, aga lavastusprotsessi põhimõtetest lähtuvalt on tegu osalt nii teostamise tsükli kui ka juba etenduste andmise perioodiga (vt tabel 1). Nagu varasemalt erinevusena tabeli juures välja toodud, siis filmivõtetel peab esituse kvaliteet ja kujundus olema võrdne etenduse andmisega, sest filmitud materjal on suures osas hiljem muutmatu ning sellest moodustub pärast järeltöötlust kokku terviklik teos ehk film. Seega filmivõtete ajal toimub ühest küljest, siis kui kaamera ei käi, lavastamine, näitlejate suunamine, detailide paika sättimine ja teisest küljest, kui kaamera käib, toimub etendus. Sellele, et tegu on justkui etendusega, viitab ka režissööri võtte alustamine sõnaga „Läks!” või „Action!” ning lõpetamine „Stopp!” või „Cut!”. Üks võtte on seega nagu lühike etendus, mida alustab ja lõpetab režissöör. Seda situatsiooni annab tõsta ka lavastusprotsessi konteksti, kui ühe stseeniga katkematut proovi tehes lavastaja alustab ning lõpetab seda ilmselt üsna samasid sõnu kasutades.

Erinevus on aga selles, et proovis on see katsetus ning seda on lihtne hiljem muuta, võtte puhul on see aga määravam, mängu muutmatuse tõttu. Muidugi tehakse ka ju duubelvõtteid, kuid eesmärk on üldjuhul siiski, et juba esimene võtte oleks filmi sobiv. Võib olla aga ka juhtumeid, kus kordusvõtet pole mingil põhjusel võimalik teostada ja seda algse olukorra taastamatuse tõttu. Meie filmi puhul oli selleks võtteks kanal pea maha raiumine. Kuna meil oli kasutada ainult üks surnud kana ning kanale uuesti pead otsa tagasi panna polnud võimalik, siis oli antud võtte kordumatu. Sellised juhtumid näitavad, kui oluline on filmimisel, et kogu meeskonna esitus võttel oleks võrdne etendusel tehtava sooritusega.

Joonis 5. *Stseen kanal pea maha raiumisest.* (Foto Anna-Maria Pink)

Minu kunstniku roll võtteplatsil

Võtetel läks minu põhirõhk rekvisiitide ja kujundusliku poolega tegelemisele ning suupistete laual silma peale hoidmisele. Rekvisiitidega toimetamisega olen ma tuttav juba Endla Teatri Noortestuudio ajast, mil kuue seal oldud aasta jooksul olin kõigi meie nelja lavastuse juures ka inspitsient-rekvisiitoriks. Lisaks olen saanud rekvisiitidega toimetamise kogemust erinevatelt praktikatelt ja projektidest. Kõige rekvisiidi rohkem lavastusprojekt, milles olen osalenud, oli ilmselt TEMUFI suvelavastus „Suur Boy ja Väike Boy” (2023), kus ma olin nii inspitsient-rekvisiitori ja kunstnike assistendiks kui ka publikuteenindajaks. Filmi valmimise protsessi seisukohalt ja Greta Vartsi (2016) e-õpikus kirjutatu kohaselt olin mina antud protsessis eelkõige kui ehitaja-rekvisiitor, sest tegelesin põhiliselt just esemete paika sättimisega. Varts eristab rekvisiite ja kujunduselemente nende kasutusviisi tõttu, kirjeldades, et rekvisiit on ese, mida on mainitud stsenaariumis ja millel on selle seisukohalt kindel roll. Kujunduselemendid täidavad tema järgi keskkonna rikastamise ja usutavuse tõstmise eesmärki, kuuludes seetõttu dekoratsioonide alla.

Võtetel seadsin üles peategelase toa kujunduse, tsangaani magamis- ja elutoa kujundused, aknal filmitava stseeni kujunduse, küünaldega stseenide kujundused trepil, hütis ja saunas (vt joonised 6-9). Vajadus oli ka olmelist filmi konteksti sobimatut kraami lihtsalt eest ära koristada. Kõige suuremad ülesehitamised olid tsangaani magamis- ja elutoa kujundamine. Nendes lokatsioonides oli kõige rohkem detaile. Riputada tuli kuivatatud taimi,

loomanahku, konte. Elutoa lakke puurisime omanike loal isegi mõned kruvid, kuhu kondid riputada. Kүүunaldega oli ka päris palju mässamist. Kuna need olid algselt uued põletamata kүүunlad, siis lasin vahal mööda kүүunlaid alla valguda ja tarduda, et nad näeksid rohkem põlenud ja efektsemad välja. Kasutasime samu kүүunlaid ka erinevates lokatsioonides, seega tuli neid mitu korda ühest kohast teise tassida.

Joonis 6. Noormehe toa kujundus valges ja pimedas. (Fotod Anna-Maria Pink)

Joonis 7. Tsangaani magamistoa kujundus. (Fotod Anna-Maria Pink)

Joonis 8. *Tsangaani elutoa kujundus.* (Fotod Anna-Maria Pink)

Joonis 9. *Akna, hüti ja sauna stseenide kujundused.* (Fotod Anna-Maria Pink)

Minu tehniline ja toetav roll võtteplatsil

Minu ülesandeks oli nii proovi- kui päris võteteks ka lauale võileivamaterjali varumine ja sellega majandamine. Kuna meil oli väga tubli ja osav tehniline meeskond, kes teadis mida teha, siis polnud mul produtsendina vaja ega julgust sinna väga sekkuda. Tunnen, et mul jääb tehnilisest teadlikkusest, eriti just filmiga seonduva puhul, palju puudu. Filmiga seonduvaid teadmisi mul iseenesest mõistetavalt napib, kuna see oli minu esimene terviklik filmikogemus. Varasemalt olin ma filmitegemise maailma vaid nuusutanud, kui olin produtsendi assistendina abiks Maria Valki lühifilmi "AUK" võtetel. Seega mingi väike pinnapealne ettekujutus mul filmitegemisest oli, kuid palju jäi veel teadmata, kuna ma polnud selle projektiga süvitsi seotud. Nüüd, seda antud tööd kirjutades ja selle tarbeks filmi valmimise protsessi kohta lähemalt uurides, tunnen, et meil oleks võinud tehnilise produtsendi erialal olla õppeaine, mis tutvustaks filmi valmimist ning selle produtseerimist. Kuna viimastel aastatel on lühifilmide tegemine meie koolis erinevatel erialadel järjest sagedasemaks muutunud, siis võiks ka tehnilistele produtsentidele ning ka teistele erialadele rohkem praktilisi filmialaseid teadmisi õpetada. Lugeses nüüd Greta Vartsi kirjutatud e-õpikult „Kirjandus ja film” tunnen, et kui oleksin seal käitletut varem teadnud, oleks olnud tunduvalt selgem ning kergem antud filmi produtseerida ja meeskonnale abiks olla.

„TSANGAANI.” filmimisel võtsin endale täiendavaks ülesandeks käia ringi võtteplatsil ja ümbruses, jäädvustades meie tegevust pildistades. Meie teine produtsent Iiris-Minda Paemurru tegeles võtetel peamiselt sotsiaalmeedia turunduse, võttetegevuse filmimise ning samuti pildistamisega. Natuke aitas ta mind ka kujunduse ülesseadmisega. Kuna meil oli käimas teise nelja filmi meeskonnaga Hooandja toetuse kogumise kampaania 5filmiviljandist projektile, siis sinna läksid võtetest sotsiaalmeedia postitused.

Režissööri I assistendi rolli täitis Jane Sidorenko BFM-ist, kellel oli filmi vallas minust hulga rohkem kogemust. Lavastusprotsessi kontekstis on režissööri I assistendi ehk I AD amet kõige rohkem sarnasem inspitsiendi rolliga (vt tabel 1). Tema koostas ka meie võttegraafiku ja *Crew Call'i*, pidades järge stseenide filmimise järjekorra osas. Režissööri I assistent on korraldusliku poole ja osakondade töö koordineerija võtteplatsil, ta vastutab, et informatsioon liiguks, probleemid laheneksid ning filmivõtted püsiksid graafikus (Varts, 2016). Kuna aktiivne korralduslik roll oli võtetel režissööri I assistendi kanda, siis minul produtsendina polnud detailsemat koordineerimise rakendust. Vartsi käsitluse järgi on produtsent vastutav eelkõige rahalise kindlustatuse, eelarveliste piirangute ning tootmisprotsessi erinevate osade juhtimise eest. Võtteplatsil ta seega aktiivne korraldaja pole,

vaid tema koordineeriv töö puudutab suuremaid logistilisi planeerimisi, et võtted saaksid tõrgeteta toimuda.

Kujunduste ülesseadmise välisel ajal üritasin olla lihtsalt olemas ja vajadusel abiks. Näiteks, ühel päeval oli meil võtetel väga tuuline ja meie staabiks oleva väliköögi pleksiklaasist seinad hakkasid tuulega laperdavat häält tegema. See häälega segas heli salvestamist, seega tuli minul ja teistel, kellel parajasti käed vabad olid, neid seinu vahepeal paigal hoida. Rappa matkates täitsin peamiselt tehnika transportija rolli. Metsa stseenide filmimise ajal sain abiks olla valguse liigutamisel. Üldiselt oli mulle aga vaja öelda, millega abiks saan olla, sest raske oli ise selle peale tulla, millega abi võib vaja minna ning ma ei tahtnud ka iseseisvalt protsessi vahele segada. Kuigi meil oli võrdlemisi väike meeskond, siis vahepeal oli ühe stseeni filmimise ümber tegutsejaid juba liiga palju ning tuli pigem taanduda ja õhku anda. Näiteks, sauna stseeni filmimisel lihtsalt ei mahtunud ruumi korraga rohkem kui 3-4 inimest peale näitlejate.

3.3.2. Lühifilmi temaatika ja võttepaiga miljöö

Meie filmi teema ja idee kõnetas mind juba algusest peale väga, sest armastan sellist looduslähedust, milles on peidus midagi ürgset, etnilist ja müstilist. See lugu mõjus väga põnevalt ning loomulikult ka tegevuspaik, millel on loo jutustamise seisukohalt filmis väga oluline roll. Kuna looduskeskkond on meie filmis tähtsal kohal, oli meil mitmeid välivõttepaiku. Lavastusprotsessi kontekstis saaks seda looduse loodud kujundust seostada kõige paremini vabas õhus toimuvate suvelavastustega. Nagu näiteks kunagi Pärnu lähedal Reiu jõe kaldal mängitud Endla Teatri suvelavastused „Parvepoisid” (2002), „Tasuja” (2003) jt või Kaelase mõisa pargis mängitud „Werther” (2015) või Tartu Uue Teatri suvelavastus Peipsiveerel Kolkjas mängitud „Serafima+Bogdan” (2021) või erinevad TEMUFI suvelavastused „Toomas Nipernaadi” (2018) Linnamehe puhkekeskuses, „Maakas” (2021) Olustvere ja „Oskar Luts ehk laul igavesest õnnest” (2024) Tarvastu mõisa talli hoovis ning mitmed teised lummava keskkonnaga suvelavastused.

Meie filmi võttepaiga miljöö oli juba iseenesest lummav ja maagiline. Talu kõrval laiuv hilissuvine heinamaa hommikuse või hilisõhtuse uduga, taamal paistmas metsamüür, sookurgede hommikul äratavad huiked, kastemärg rohi, suvine heina ja maa lõhn, piiravad tülirikad sääsed ja parmud, õine särav tähistaevas, õõtsuv rippisild, mis oli ainus tee taluni ja kust vedasime üle kogu oma tehnika ja rekvisiidid, talust mööduv Raudna jõgi, mõnusalt tahmane pea paarisaja aastane suitsusaun, väliköögi taga pajupõõsas kuum jõeveega välidušš,

vaatega uttu mattunud heinamaale (vt joonised 10-11). Osa sellest lummusest jäi kaadri taha meeskonna meelelisse kogemuspagasisse. Suures osas annab seda miljööd hästi edasi ka meie filmi visuaalne keel ja näitlejate mäng (vt lisa 4). Meie kaks osatäitjat, kes täiendasid teineteist väga hästi ning keskkond koos loomuliku ja loodud kujundusega löid ühtselt harmoonilise terviku. Oma olulise osa selle terviku loomisesse andis ka kolmas osatäitja, meie režissöör Isabel Laiapea koer Adi, kellel oli filmis täita tsangaani koera roll.

Joonis 10. *Võttepaiga lummav olustik.* (Fotod Anna-Maria Pink ja Iris-Minda Paemurru)

Joonis 11. *Võttepaiga lummav olustik 2.* (Fotod Anna-Maria Pink)

3.3.3. Lühifilmi võtted Viljandi Jakobsoni Kooli ujulas

Lavastusprotsessi kontekstis seda üldjuhul ilmselt ei juhtu, et etendus või mõni stseen toimub vee all. Küll võib olla aga juhuseid, kus laval on dekoratsiooniks suures koguses vett, näiteks kunagises Endla Teatri lavastuses „Meie aja kangelane” (2014) oli osa lava põrandast veega kaetud ja samuti ka käesoleva sajandi alguses Eesti Draamateatri lavastuses „Kuningas Lear” (2001), mille nimiosas säras legendaarne Ita Ever, kattis lavapinda 10-sentimeetrise veega täidetud bassein (Mõttus, 2001).

Meil filmis oli loo jutustamise seisukohalt vaja filmida basseinis ühte stseeni vee alt. Läbirääkimiste ja päringute kaudu õnnestus mul saada meile priilt kasutamiseks Viljandi Jakobsoni Kooli ujula. Sealsed võtted toimusid 29.augustil 2024. Sinna tuli kohale vaid osa meeskonnast. Filmisime peategelase vette sukeldumist ja seal ulpimist vee alt (vt joonis 12). Olin toeks sealse logistikaga ning tegin ka võtetest pilte ning klippe. Antud võtetel kasutasime veekindlat nutitelefoni, mille kindluse mõttes panime veel ka läbipaistvasse veekindlasse kotti, samuti oli meil kasutuses väike veekindel Gopro kaamera. Kuna tegemist oli ujula basseiniga, siis pidime saama ka loa, et näitleja võib üleriietega vette minna ning et need on puhtad. Muid lisandeid nagu taimi, mis algelt kujundusliku elemendina mõttest läbi käisid, me basseinis nõuete tõttu kasutada ei tohtinud.

Joonis 12. Veealuse stseeni võtted ujulas. (Fotod Anna-Maria Pink)

3.4. Järeldproduktiooni etapp ja linastused

Filmi valmimise protsessis on etapp nagu järeldootmine või järeldproduktioon, lavastusprotsessi kontekstis taolist etappi pole. Vähemalt ei ole seda välja toodud Eesti Lavastajate ja Dramaturgide Liidu lepingu Eesti Etendusasutuste Liiduga Lisas 2 „Lavastusprotsessi kirjeldus” (2024). Antud kirjelduses lõpeb lavastusprotsess esietendusega, mis on üks lavastusprotsessi võimalikke piiritlemise võimalusi, sest lavastus on valmis saanud ning selle valmimise protsess lõppenud. Kuid lavastus, mille iga etendus on oma olemuselt identselt kordumatu, on reaalsuses pidevas muutumises kuni viimase etenduseni. Mingil määral saaks seda etenduste andmise perioodi võrrelda filmi montaažiga, st et kõik etendused justkui on võimalikud montaaži variandid ning sellisel juhul oleks viimane etendus see lõpptulemus ehk valmis puhas montaaž. Lavastuse puhul on aga ka viimane montaaž kaduv nagu kõik eelnevad etendused. Seminaritöö raames läbiviidud intervjuudest erarepertuaari- ja projektiteatri produtsentidega ilmnas, et nemad määratlevad lavastusprotsessi lõpuks pigem viimasele etendusele järgnevat majanduslike kokkuvõtete ja aruandluste tegemisega protsessile punkti panemist. Seega võib veel pidada lavastusprotsessi lõpuks lavastust kokkuvõtvat aruandluste ning arhiveerimise perioodi, sh dekoratsioonide, kostüümide ja rekvisiitide mänguprotsessist mahakandmist. Eelarveliste kokkuvõtete ja aruandluste tegemine on eriti oluline projektipõhiste lavastuste puhul. Filmi puhul saabub filmi valmimise protsessi konkreetne lõpp ikka siis, kui film on terviklikult valmis ning seda saab esitama hakata. Kõik see, mis pärast seda toimub, on juba filmi levitamine. Meie filmi valmimise protsessi lõpuks oli samuti filmi esilinastumine, sest edasi kulges levitamise protsess juba hajusamalt ning terviklikult enam kogu meeskond sellega töös polnud. Seda levitamise osa võiks nimetada ka filmi valmimise protsessi järgseks perioodiks.

3.4.1. 5filmiviljandist Hooandja kampaania

Järeldproduktiooni alla kuulus meil ka turundustegevus, mis on samuti filmi valmimise protsessi seisukohalt järeldootmise faasi osa. Pärast võtteperioodi oli meil käimas veel Hooandja ühisrahastuse kogumise kampaania kuni 20.septembrini 2024. Selleks, et soovitud rahasumma 5000 eurot kokku saada, korraldasime ühiselt kõigi 5 filmi lavastajatega livestreami youtube'i platvormil, mis füüsiliselt leidis aset TÜVKA videostuudios. Selle korraldamisel sain ka abiks olla ning tegin kohapeal pilte ning kutsusin inimesi sotsiaalmeedia postitustega livestreamiga ühinema. Tegime veel ka hiljem sotsiaalmeedias reklaami ning lõpuks õnnestus saada kokku 5000 eurot, mille jagasime kõigi 5 filmi vahel võrdselt ära.

3.4.2. Viimased võtted ja monteerimise faas

Võtteperioodi järel algas meie filmil *post-production* ehk järeltöötlus periood. Sel perioodil polnud minul väga midagi teha, sest käis filmi monteerimine, helindamine ja töötlemine. Sellega tegelesid peaausjalikult meie režissöör, operaator ja helirežissöör. Helilooja, animatsioonikunstnik ja värvimääraja andsid samuti sinna oma panuse. Filmi valmimise seisukohalt näeb monteerimine ette suure hulga filmitud materjali järjestamist, sorteerimist ja filmiks kujundamist, millega tegelevad monteerija ja režissöör osaliselt koos (Varts, 2016). Montaažiprotsess jaguneb Greta Vartsi kirjutatu kohaselt *offline*-montaažiks ehk mustandi tegemiseks ja *online*-montaažiks ehk puhtandi loomiseks. Varts selgitab, et *offline*-montaažis monteeritakse väiksema mahulise ja madalama kvaliteediga materjaliga. Kui kõik lisandused (heli, muusika, värvikorreksioonid ning graafilised lisandid) on paigas, alles siis luuakse *online*-montaažis originaalkvaliteedis materjal lõpliku filmikoopia tegemiseks.

Meie lühifilmi viimased stseenid võtsid veel sügisel Karuskosel üles režissöör ja operaator eraldi. Režissöör-stsenarist Isabel Laiapea (2025) kirjutab oma lõputöös, et montaaž kestis 2024. aasta augustist kuni 2025. aasta veebruarini. Lühifilmi nii pikema kui lühema versiooni monteeris Laiapea sõnade kohaselt Elis Koppel, töötades nii Tallinnas BFM-is kui ka oma koduses stuudios. Helikujundusliku poole eest vastutas Ervin German Žitnikov. Mõlemad andsid filmi valmimisse nii tehnilise kui ka loomingulise panuse, sh lühendatud versiooni valmimisse 2025. aasta aprillis (Laiapea, 2025).

Produtseerimist vajava tegevusega aitas järeltöötluse perioodil meie teine produtsent Iris-Minda Paemurru, kes oli BFMi tudeng ja kuna järeltöötlus ning filmi valmimine käis peamiselt seal, siis oli temal kogemusi, kuidas selles etapis tekkivaid küsimusi kõige paremini lahendada. Minul tuli peale ka teine projekt, seega polnud mul väga palju aega sellega abiks olla. Vahepeal üritasime võtta plaani erinevatele filmifestivalidele kandideerimise ja linastuste teema. Minul ja osalt ka teistel jäi sellega tegelemine paraku nii aja, teadmiste kui ka oskuste taha. Suures osas jäi festivalidele kandideerimine ka raha ja toona veel filmi liigse pikkuse taha. Sel perioodil polnud kavas filmi lühemat versiooni teha ning pikem versioon ületas enamike festivalide kehtestatud piirangud. Esitasin sügisel veel uuesti KULKA taotluse, kuid see jäi ka sellel korral rahuldamata.

3.4.3. 5filmiviljandist linastused

Enne aasta lõppu võtsime kõigi 5 filmi meeskondadega ette ühislinastuste planeerimise ning algas ühine laialdasem turundus, mina tegelesin sellega hõivatuse tõttu vaid põgusalt. Koostas ja kujundas iga 5 filmi ja nende režissööride kohta eraldi ülevaated, kus olid filmide tehnilised andmed ja kirjeldus, režissööri foto ja tutvustus ning kaadrifotod filmist.

Lavastusprotsessi seisukohalt on esilinastus kui esietendus. 5filmiviljandist meeskondade esilinastus toimus 9. veebruaril 2025 BFMi SuperNova kinosaaalis Tallinnas. Esimene avalik 5filmiviljandist filmikasseti esilinastus toimus 12. veebruaril 2025 Viljandi Apollo Kinos. Teised ühislinastused toimusid 13. veebruaril Tartu Elektriteatris ning 20. veebruaril Tallinnas Kinos Sõprus. Linastustel sain olla koos teiste filmide produtsentidega abiks korraldava tegevusega nagu piletite kontrollimise, sponsorluse kaudu saadud tervitusjookide serveerimise jms.

3.4.4. „TSANGAANI.” eraldi linastused ja festivalidel osalemine

„TSANGAANI.” eraldi linastus toimus 6. juunil Tallinnas Kanuti Gildi Saalis Värske Kraam Viljandist festivali raames. Seal linastus juba lühem pooletunnine versioon meie filmist, mis loodi just filmifestivalide tarbeks. Seal olin abiks linastuspaiga üles seadmisel ja hiljem ka linastusel. Meie film pälvis ka tunnustust. „TSANGAAN.” oli nomineeritud BFM filmifestivalil Best Of BFM 2025 parima operaatori kategoorias ja osales sügisel 2025 ka PÖFF Shortsi Rahvuslikus võistlusprogrammis 5. Neil üritustel osalesin vaid tiimiliikmena ja eelneva ettevalmistusega ma seotud polnud. Edasiste võimalike festivalidele kandideerimisega tegeleb režissöör Isabel Laiapea ise, mina enam hiljem antud projektiga seotud pole olnud. Lisainfot lühifilmi „TSANGAAN.” kohta leiab Lisas 5 olevatelt filmi puudutatavatelt linkidelt.

Joonis 13. Lühifilmi „TSANGAANI.” meeskond Pöff Shortsil novembris 2025.

(Foto Pille Väljataga)

4. Eneseanalüüs kunstnik-produtsendi rolli täitmisele lühifilmi „TSANGAAN.” juures

Nagu juba ka eelpool mainitud, oli lühifilmi „TSANGAAN.” tegemine minu esimene terviklik filmiprojekti kogemus. Antud projektis oli mul, täites kunstnik-produtsendi rolli, võimalik rakendada ja arendada nii oma korralduslikke kui ka loomingulisi oskuseid.

Tõin protsessi analüüsis muuhulgas välja, et antud protsessis oleks kasuks tulnud, kui tehnilise produtsendi õppes oleks käsitletud filmi valmimise ja produtseerimisega seonduvaid aspekte. Eriti tundsin vajadust taolise õppe järele, kui nüüd antud töö tarbeks Grete Vartsi kirjutatud e-õpikut „Kirjandus ja film” lugesin ning täheldasin, et seal käitletu varem teadmine oleks aidanud kõvasti kaasa filmi valmimise protsessi paremale mõistmisele, produtseerimisele ja meeskonnale abiks olemisele. Sellele vaatamata tunnen, et mul peaks olema juba oma tehnilise produtsendi õppest mingi ettekujutus valgus-, video- ja helitehnika osas, kuid siiski pole. Seega tunnen, et see tehniline pool on minust kuidagi ikka mööda läinud. See raskendas ka mõistmist teiste tööde iseloomudest ning vajadusest ja toimimisest.

Kuigi antud juhul oli meie ülejäänud meeskond, sh režissöör tehniliselt väga tugev, siis minu tehniliste teadmiste puudulikkus polnud ilmselt väga suureks probleemiks, kuid ise tunnen, et selle valdkonna parem mõistmine oleks aidanud mul vajadusel paremini valmis ning abiks olla. Soovin ennast tulevikus kindlasti selles vallas edasi arendada ning eks kõige paremini õpib ilmselt töö käigus. Samas soovin, et seni, kui ma tehnilises vallas veel nii pädev pole ning seda alles õpin, ei kannataks minu puudulike oskuste tõttu kogu meeskonna töö. Seega tunnen, et peaksin end ilmselt iseseisvalt või täiendõppe kaudu harima. Tehnika ning muu tehnilise osas mul veel arenguruumi ikka jagub, kuid antud protsess andis filmi tegemisest hea ülevaate ning kogemused, mis annavad tulevikus filmiprojektis osalemise juures eelise.

Antud filmiprojekt andis mulle ka esimese sponsori küsimise kogemuse. Arvestades seda, et tegemist oli minu esimeste sponsorkirjadega ning polnud toona veel ka vastavat õppeainet läbinud, siis oli ka nende väheste toetuste saamine igati edukas. Kindlasti oleks suuremale edule selles vallas aidanud kaasa varajasem sponsorite otsimine ning seda plaanin ka võimalusel tulevikus rohkem arvesse võtta. Tean nüüd, et sponsori juures on väga oluline ka see, mida omalt poolt vastu pakkuda ja tulevikus püüan leida rohkem variante, kuidas seda teha, isegi kui võimalused selleks on piiratud.

Projektitaotluse ja eelarve koostamisega olin ma varasemalt küll juba tuttav, kuid see oli minu esimene iseseisev KULKA taotluse koostamise kogemus. Andsin endast parima, mis ma sellel hetkel oskasin ning millised olid minu ja antud projekti võimalused. Tulevikus sooviksin saada selles vallas kogemust, kus saaksin koostada eelarve, mis põhineb suuremas osas reaalsel rahalistel kuludel ja tuludel. Antud juhul pean silmas siin eelkõige tehnikat, majutust, võttepaika ja rekvisiite puudutavaid kulusid, mis meie protsessis kuulusid valdavalt mitterahalise meeskonna panuse ja finantseeringu alla. Taoline reaalsete kulude ja tuludega majandamise kogemus aitaks ka edaspidi paremini neid hüpoteetilisi mitterahalisel finantseeringul põhinevaid kulu ja tulu artikleid arvestada. Taotluste koostamise juures tuleks samuti kasuks praktiliselt läbi teha kõik dokumentatsiooni etapid, mis antud protsessis puudu jäid (meeskonna töölepingute, koostöölepingute, täpsema turundus- ja levitamise plaani jmt dokumentide koostamine).

Kuna meie võttemeeskonnas oli ka eesti keelt mitte kõnelevaid liikmeid, siis suures osas käis meile suhtlus võtteplatsil inglise keeles. See oli mulle osalt väljakutseks ning ka heaks kogemuseks. Inglise keele mõistmine on mul aastatega kõvasti paremaks läinud, kuid kõne praktika puudus mul enne seda peaaegu täielikult ning ega ma püüdsin ka seal vaid minimaalselt ainult hädavajadusel inglise keeles rääkida või vastata. Peamiselt püüdsin ka juhtnööre saada otse meie režissöör Isabel Laiapealt.

Meie filmiprojekti õnneks oli, et meil oli ainult üks peamine võttepaik ning seegi oli režissööri isatalu, seetõttu jäi meil ära keerukas võttepaikade otsing ning sellega seonduvad läbirääkimised, kokkulepped ja muu korralduslik tegevus. Olime oma väikese meeskonnaga hästi hoitud, kuna võtted toimusid sisuliselt režissööri enda kodus ning meie meeskonnaga olime kui külla tulnud sõpruskond, kes muuseas tegi lühifilmi, kuid antud juhul oli film ikka peamine. Seega pakuks mulle väga huvi, kuidas oleks teha filmi, kui on rohkem kui üks võttepaik ning see pole nii kergelt käepärast, kui sel korral oli. Väikese võttepaiga otsingu kogemuse ma siiski meile veealuse võtte jaoks ujula otsimisega sain.

Ka transpordilogistika korraldamisega olin ma vaid põgusalt seotud, sest kuna sõiduvahend oli samuti meie režissööril ning tema suutis kõige paremini hallata, millal, keda-mida ja kust transportida vaja on, siis selles sain ma abiks olla ainult transpordigraafiku loomisega. Samas enda ning rekvisiitide transpordi korraldasin ma ikkagi ise võttepaika ning kuna mul endal juhilube ning autot pole, siis transportijaks sain ma oma ema. Tunnen, et selle ameti juures oleks mulle suureks abiks juhilubade tegemine, sest arvan, et lisaks sõiduoskusele aitaks see kaasa ka paremale planeerimisoskusele transpordilogistika vallas.

Puudust tundsin ma ka sellest, et oleksin tahtnud järelproduktiooni protsessiga aktiivselt kaasas olla, kasvõi ainult lihtsalt sel põhjusel, et näha, kuidas see osa protsessist täpselt toimub ning sellest õppida. Lisaks oleks kasuks tulnud ka kogeda reaalselt festivalidele kandideerimise protsessi, kuid seda oleks olnud hea teha kellegagi koos, kellel on juba selles vallas rohkem kogemusi.

Leian, et kunstilise poole ja rekvisiitidega majandamine oli antud projekti puhul minu kõige tugevam külge. Ühest küljest seetõttu, et olin sellega teatrilaselt kõige rohkem kokku puutunud ning teiselt poolt sellepärast, et ma väga nautisin rekvisiitidega toimetamist ja kujundamist. Muidugi saab alati paremini ning ka selles vallas oli asju, millele tulevikus rohkem tähelepanu pöörata ning millega arvestada. Hingelt olen ma aga alati kunstnik olnud ning mind tõmbab jätkuvalt loomingulise valdkonna poole. Tunnen järjest rohkem, et mulle võiks sobidagi kõige paremini rekvisiitori või miks mitte ka filmikunstniku amet. Ma arvan, et kõige paremini sobiks mulle kombinatsioon korralduslikust ning loomingulisest tööst.

Arvan, et minu kunstnik-produktendi rolli täitmine antud lühifilmi juures oli minu kogemust ja asjaolusid arvestades väga tulemuslik ja hea. Igal juhul oli antud filmiprojektis osalemine mulle väga kogemusterohke, arendav ning seltskonna ja koos loomise rõõmu tõttu meeldejäädavalt tore. Lisaks tekitas antud projektis osalemine mulle suuremat huvi filmi tegemise maailma vastu ning sooviksin tulevikus kindlasti veel mõnes filmiprojektis kaasa teha, kas siis produktendi, kunstniku või mõlemana.

Kokkuvõte

Käesolev loov-praktilise lõputöö kirjalik osa keskendus ülevaate andmisele minu lõputöö praktilisest osasast, milleks oli Isabel Laiapea lühifilmi „TSANGAAN.” juures kunstnik-produtsendi rolli täitmine. Praktilist tööd analüüsisin, toetudes lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi võrdlusele, sidudes selle oma varasemate ning tehnilise produtsendi õppes ja selle kõrvalt omandatud teadmiste ja oskustega. Töö eesmärgiks oli võrrelda ja analüüsida, mis oli minu praktilise lühifilmi tegemise kogemusel ühist ning erinevat nii lavastusprotsessi kui ka filmi valmimise protsessi etappidega.

Täitsin antud kirjaliku töö eesmärgi, leides lavastusprotsessi ja filmi valmimise protsessi vahel mitmeid ühisjooni, mis kajastusid suures osas ka minu läbitud filmi valmimise protsessis. Tuvastasin ka nende kahe protsessi etappide peamised sisulised erinevused lavastusprotsessi planeerimise-lepingute tsükli ja teostamise tsükli ning filmi valmimise protsessi ettevalmistuse ehk eeltootmise faasi ja tootmisfaasi vahel. Erinevus nende etappide puhul on eelkõige seotud kujunduse valmimise ja rekvisiitide hankimise ajalise erinevusega. Kui lavastusprotsessis toimub see paralleelselt prooviprotsessi ehk lavastuse valmimisega, siis filmi puhul peab tootmise faasiks, filmivõtete ajaks, kogu kujunduslik osa juba valmis olema. Teine suurem erinevus avaldus protsessi viimases etapis, milleks filmi valmimise protsessis on järeltootmise faas. Lavastusprotsessis aga puudub sisult sellele faasile vastav etapp ning viimaseks etapiks antud protsessis on esietendus ja etenduste andmine. Erinevus väljendub siin selles, et kui lavastusprotsessi puhul on viimaseks etapiks juba esitamiseväärne tulemus saavutatud, siis filmi valmimise protsessi puhul saab terviklik esitatav teos valmis viimase etapi lõpuks.

Antud filmiprojekt oli mu esimene terviklik filmi valmimise protsessis osalemise kogemus. Kunstnik-produtsendi rolli täites sain ma selles projektis osaledes rakendada oma varasemaid nii loomingu- kui ka korralduslikke oskuseid ja tehnilise produtsendi õppes, praktikatel ja projektides omandatud. Minu tegevus antud filmi projekti raames oli väga mitmekesine ning arendav. Mul tuli hankida hulk erinevaid rekvisiite ja kujunduselemente. Oma loomingu- oskusi sain rakendada kujundades meie erinevaid võttepaiku. Sain ka kirjutada oma esimesed sponsorkirjad, taotleda autoriõiguseid ning koostada eelarve ja KULKA taotluse koos kõigi vajaminevate plaanide, graafikute ja dokumentidega. Lisaks sain pakkuda vajadusel meeskonnale erinevates olukordades abikätt ning muretseda meile lauale võileiva materjali. Kasuks tuli, et olin eelnevalt läbinud autoriõiguseid, projekti kirjutamist ja

eelarve koostamist puudutavad õppeained. Puudust tundsin ma aga filmi valmimisega seotud oma erialastest ja tehnilistest teadmistest, mida võidaks meil ka koolis õppeainena õpetada.

Selles projektis osalemine andis mulle juurde rohkelt uusi kogemusi ja teadmisi, eriti just filmi vallast. Minu hinnangul oli minu kunstnik-produtsendi rolli täitmine antud lühifilmi juures, arvestades minu kogemust ja asjaolusid väga tulemuslik ja hea. Tervikuna oli kogu protsess ja filmimeeskonnaga koos töötamine meeldejääv ja väga meeldiv kogemus. Antud filmiprojektis osalemine tekitas minus suuremat huvi filmi tegemise maailma vastu ning sooviksin kindlasti veel mõne filmi valmimise juures osaleda.

Kasutatud allikad

Eesti Keele Instituut. (2025, 7. jaanuar). Pitch. *Sõnaveeb*.

<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/pitch/1/est>

Eesti Lavastajate ja Dramaturgide Liidu leping Eesti Etendusasutuste Liiduga Lisa 2. (2024, 18. detsember). Lavastusprotsessi kirjeldus. *Eesti Lavastajate ja Dramaturgide Liit*.

https://eldliit.ee/wp-content/uploads/2024/12/lisa2_lavastusprotsess.pdf

Laiapea, I. (2025). Montaaži roll narratiivi abstraktse tasandi loomisel audiodraama

“Metsavendade radadel” ning lühifilmide “Locus animarum” ja “TSANGAAN.” näitel. [Lõputöö, Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia].

<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/b3e5f58f-eba6-44be-b1c9-b325efabd100/content>

Mõttus, K. (2001, 7. veebruar). Ita Everi kehastatud kuningas Lear pladistab basseinis.

Postimees.

<https://www.postimees.ee/1849917/ita-everi-kehastatud-kuningas-lear-pladistab-basseinis>

Varts, G. (2016). *Kirjandus ja film*. [e-õpik]. Kirjastus Maurus.

<https://xn--epik-0qa.ee/kirjandus-ja-film/>

Lisad

Lisa 1. Lühifilmi "TSANGAAN." eelarve KULKALE

Isabel Laiapea lühifilmi "Tsangaan" EELARVE KULKA

KULUD

KULU NIMETUS	KOGUS	TK HIND	SUMMA	Planeeritud rahastaja
KUNSTILINE			6920	
Võttepaigad	1	4800	4800	Omafinantseering (MEESKONNA PANUS) ja mitterahaline sponsrolus (Jakobsoni kool)
Rekvisiidid	1	1570	1570	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS), Endla Teater, Ugala Teater, Mitterahaline sponsrolus (HansaCandle)
Kostüümid	1	200	200	Mitterahaline sponsrolus (Uuskasutuskeskus) Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
Materjalid	1	350	350	Hooandja, Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
TEHNIKA			10562	
Video-, heli- ja valgustehnika	1	10562	10562	Mitterahaline finantseering (BFM ja TÜVKA)
TRANSPORT			850	
Kütusekulu	1	600	600	TÜVKA, Hooandja, Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
Ühistransport	1	250	250	TÜVKA, Hooandja
TOITLUSTUS			716	
Proovide vahepala	1	70	70	Hooandja
Võtete lõunasöök + valmistamine	1	200	200	Hooandja
Võtete vahepala	1	73	73	Hooandja
Võtete veevaru	108	1.00	108	Sponsrolus (KEISRI KÖÖK) ja Hooandja
Alkohoolsed joogid	100	2	200	Mitterahaline sponsrolus (KARKSI)
Karastusjoogid	20	3.25	65	Mitterahaline sponsrolus (RUDY'S KOMBUCHA)
MAJUTUS			9600	
Majutus võttepaigas	120	80	9600	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
TÖÖTASUD			4900	
Operaator	1	1000	1000	KULKA
Helikujundaja	1	500	500	KULKA
Animatsioonikunstnik	1	500	500	KULKA
Tiit Alte	1	500	500	KULKA
Ülejäänud meeskonna liikmed	12	200	2400	KULKA
FILMI LEVITAMINE			2280	
TURUNDUS			280	
Postrid	40	2	80	Hooandja, KULKA
Sotsiaalmeedia ja muud turunduskulud	2	100	200	Hooandja, KULKA
FESTIVALID			1000	
Festivalide registreerimistasud	1	1000	1000	KULKA
LINASTUSED			1000	
Linastuskohtade ja teenindus kulud	1	1000	1000	KULKA
MUUD KULUD			150	
Kuluvahendid (pastakad, teibid, jne...)	1	150	150	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
KULUD KOKKU			35978	
Omafinantseering 57%			20507.46	
Toetus 43%			15470.54	
			35978	

Seis 0

TULUD

TULUD NIMETUS	KAETAVAD KULUALLIKAD	KOGUS	HIND (TK)	SUMMA
OMAFINANTSEERING				
Rahaline finantseering				250
TÜ VKA	Transport (kütus+ühistransport)	1	250	250
Mitterahaline finantseering				25972
TÜ VKA	Tehnika	1	4150	4150
BFM	Tehnika	1	6412	6412
MEESKONNA PANUS	Võttepaik, rekvisiidid, materjal, kostüümid, majutus, transport, kuluvahendid	1	15410	15410
TOETUS AVALIKUST SEKTORIST				
Rahaline finantseering				8100
KULKA	Töötasud	1	4900	4900
	Filmi levitamine ja turundus	1	2200	2200
HOOANDJA	Toitlustus, transport, kuluvahendid, materjalid, turundus	1	1000	1000
Mitterahaline finantseering				970
SA Endla Teater	Rekvisiidid	1	850	850
SA Ugala Teater	Rekvisiit	1	20	20
Viljandi Jakobsoni kool	Võttepak (ujula)	1	100	100
SPONSORLUS ETTEVÖTETELT/ ERAISIKUTELT				
Mitterahaline sponsorlus				686
UUSKASUTUSKESKUS	Kostüümid	1	100	100
HANSACANDLE	Rekvisiidid (küünlad)	1	250	250
KEISRI KÖÖK OÜ (Hädemeeste vesi)	Osaline sponsorlus, ülejaägi katame	1	71	71
KARKSI ÕLLETEHAS	Mitterahaline sponsorlus 5 kasti õlut	100	2	200
RUDY'S KOMBUCHA	Mitterahaline sponsorlus 1 kast	20	3.25	65
TULUD KOKKU				35978

Lisa 2. Lühifilmi „TSANGAAN.” tegelik eelarve

Isabel Laiapea lühifilmi "Tsangaan" TEGELIK EELARVE

KULUD

KULU NIMETUS	KOGUS	TK HIND	SUMMA	Planeeritud rahastaja
KUNSTILINE			7120	
Võttepaigad	1	4800	4800	Omafinantseering (MEESKONNA PANUS) ja mitterahaline sponsrolus (Jakobsoni kool)
Rekvisiidid	1	1770	1770	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS), Endla Teater, Ugala Teater, Mitterahaline sponsorlus (HansaCandle)
Kostüümid	1	200	200	Mitterahaline sponsorlus (Uuskasutuskeskus) Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
Materjalid	1	350	350	Hooandja, Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
TEHNIKA			10562	
Video-, heli- ja valgustehnika	1	10562	10562	Mitterahaline finantseering (BFM ja TÜVKA)
TRANSPORT			929	
Kütusekulu	1	720	720	TÜVKA, Hooandja, Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
Ühistransport	1	209	209	TÜVKA
TOITLUSTUS			716	
Proovide vahepala	1	70	70	Hooandja
Võtete lõunasöök + valmistamine	1	200	200	Hooandja
Võtete vahepala	1	73	73	Hooandja
Võtete veevaru	108	1.00	108	Sponsorlus (KEISRI KÕÖK) ja Hooandja
Alkohoolsed joogid	100	2	200	Mitterahaline sponsorlus (KARKSI)
Karastusjoogid	20	3.25	65	Mitterahaline sponsorlus (RUDY'S KOMBUCHA)
MAJUTUS			9600	
Majutus võttepaigas	120	80	9600	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
TÖÖTASUD			4900	
Operaator	1	1000	1000	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
Helikujundaja	1	500	500	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
Animatsioonikunstnik	1	500	500	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
Tiit Alte	1	500	500	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
Ülejäänud meeskonna liikmed	12	200	2400	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)
MUUD KULUD			150	
Kuluvahendid (pastakad, teibid, jne...)	1	150	150	Omafinatseering (MEESKONNA PANUS)

KULUD KOKKU	33977
Omafinantseering 57%	19366.89
Toetus 43%	14610.11
	33977

Seis 0

TULUD

TULUD NIMETUS	KAETAVALD KULUALLIKAD	KOGUS	HIND (TK)	SUMMA
OMAFINANTSEERING				
Rahaline finantseering				259
TÜ VKA	Transport (kütus+ühistransport)	1	259	259
Mitterahaline finantseering				31112
TÜ VKA	Tehnika	1	4150	4150
BFM	Tehnika	1	6412	6412
MEESKONNA PANUS	Võttepaik, rekvisiidid, materjal, kostüümid, majutus, transport, kuluvahendid	1	20550	20550
TOETUS AVALIKUST SEKTORIST				
Rahaline finantseering				1000
HOOANDJA	Toitlustus, transport, materjalid	1	1000	1000
Mitterahaline finantseering				970
SA Endla Teater	Rekvisiidid	1	850	850
SA Ugala Teater	Rekvisiit	1	20	20
Viljandi Jakobsoni kool	Võttepaik (ujula)	1	100	100
SPONSORLUS ETTEVÕTETELT/ ERAISIKUTELT				
Mitterahaline sponsorlus				636
UUSKASUTUSKESKUS	Kostüümid	1	50	50
HANSACANDLE	Rekvisiidid (küünlad)	1	250	250
KEISRI KÕÖK OÜ (Häädemeeste vesi)	Osaline sponsorlus, ülejäägi katame	1	71	71
KARKSI ÕLLETETEHAS	Mitterahaline sponsorlus 5 kasti õlut	100	2	200
RUDY'S KOMBUCHA	Mitterahaline sponsorlus 1 kast	20	3.25	65
TULUD KOKKU				33977

Lisa 3. Lühifilmi „TSANGAAN.” rekvisiitide nimekiri

TSANGAAN. REKVISIIDI NIMEKIRI

NIMETUS/ DESIGNATION	KOGUS/ AMOUNT	PÄRITOLU/ WHERE IT COME FROM?	TRANSPORT	HIND/PRICE	KOMMENTAARID/ COMMENTS
Mustad aksid		TÜVKA	Isabel	Laenutatud	
Kohver	1	liris uurib			Olemas
Matkakott	1	Isabel	Isabel		
Kiiktool	1	KARUSKOSEL	kohapeal		
Koera maius		Isabel	Isabel		
Õlilambid	KOKKU 8TK - 3tk hõbedast suurt; 2tk musta suurt; 1tk väike hõbedane; 1tk suur roostes; 1tk klaasita käeshoitav	Endla Teater	Anna-Maria	Laenutatud	vanemapoolsed, töötavad
Lambiõli ja tahid		Anna-Maria	Anna-Maria		
Suured küünlad	20tk	Hansacandle	Isabel	Sponsorlus	
Keskmised küünlad	20tk	Hansacandle	Isabel	Sponsorlus	
Teeküünlad	500tk	Hansacandle	Isabel	Sponsorlus	
Õueküünlad	10tk	Hansacandle	Isabel	Sponsorlus	
Topised	1tk butafoorne metssea pea; 1tk pääsuke; 1tk põldpüü; 1tk kuldnokk; 1tk sookurg; 1tk luik	Endla Teater	Anna-Maria	Laenutatud	
	1tk metskitse pea	Ugala Teater	Anna-Maria	Laenutatud	
Linnu/loomaluustikud	1x mägrapea + 1x veise kintsukont drives	KARUSKOSEL	Kohapeal		
Sarved	7tk sarve; 2tk butafoorsed-kondid	Endla Teater	Anna-Maria	Laenutatud	
	1tk põdra sarv; 4paari kitsesarvi	Anna-Maria	Anna-Maria		
Loomanahad	7tk punarebast; 5tk hüljest; 3tk naaritsat; 2tk sinirebase kraed; 1tk kährik; 1tk hõberebane; 4tk jänest; +lambanahad	Endla Teater	Anna-Maria	Laenutatud	
	2tk naaritsat; 1tk sinirebane; 1tk hõberebane; 3tk mustajänest; 9tk sinirebase-valget saba; 1tk kährikut; 2tk hõberebast; 2tk sinirebast; 3tk hõberebase saba; 1tk kähriku saba	Anna-Maria	Anna-Maria		
	Mingid metssea nahad ja butafoorne jänest	Eero	Isabel		
Kasukad	2tk kasukat	Anna-Maria	Anna-Maria		
Kirjutusmasin	1	Tallinnast	Isabel		
Kirjutusmasina tint	1	Mario	Isabel		
Piip	1	Isabelil olemas	Isabel		
Piibutubakas	1	Isabel	Isabel		
Pütt/Grebe	1				
Nõud, potsikud, lõikelaud	ca 10	KARUSKOSELT ja Anna-Maria	Kohapeal ja Anna-Maria		
Puss/Belt knife	1	Anna-Maria	Anna-Maria		võol kandmiseks
Ilus läikiv vikat/Shiny scythe	1	KARUSKOSELT	Kohapeal		
Liha	1	Anna-Maria	Anna-Maria	Ostetud	
Nuga/Meat Knife	1	Anna-Maria	Anna-Maria		liha lõikamiseks eriline nuga, sama, mis võõle
Surnud kana	1	Eero	Isabel	Sponsorlus	AJASTATUS
Basseini võttepaik	1	Jakobsoni kooli ujula	Anna-Maria	Sponsorlus	veealuseks stseeniks
Muumia	1	Grete ja Paula	Isabel	Spetsiaalselt valmistatud	
Kuivanud taimed	50	Anna-Maria ja Grete korjab	Anna-Maria	Loodussaadus	

Lisa 4. Lühifilmi „TSANGAAN.” visuaali näide

Filmi „TSANGAAN.” visuaalne osa

Filmi „TSANGAAN.” visuaalse osa inspiratsiooniks on suuresti Eesti filmi klassika, peamiselt 70ndatest ja 80ndatest aastatest, nagu näiteks „Viimne reliikvia”. Filmi kuvasuhe on 4:3, et lisada filmile piiratuse tunnet. Peamine eesmärk kaadrialikute puhul on, et iga kaader oleks eraldiseisev foto või maal.

Järgmised stiilinäited on võetud juba salvestatud materjalist:

Fotode autor: Elis Koppel

Lisa 5. Kasulikud lingi lühifilmi „TSANGAAN.” kohta

1. <https://www.efis.ee/film/21699> Eesti Filmiandmebaas „TSANGAAN.”
2. <https://www.imdb.com/title/tt38347888/> IMDb „TSANGAAN.”
3. <https://letterboxd.com/film/tsangaan/releases/> Letterbox filmiandmebaas „TSANGAAN.”
4. <https://sakala.postimees.ee/8076770/imelise-loodusega-karuskosel-filmiti-viimase-tsa-ngaani-lugu> Egon Valdaru artikkel „Imelise loodusega Karuskosel filmiti viimase tsangaani lugu” ajalehes Sakala; 13. august 2024.
5. <https://kultuur.err.ee/1609603019/kinodesse-jouab-viljandi-kultuuriakadeemia-etendus-kunsti-tudengite-filmikassett> ERRi pressiteade „Kinodesse jõuab Viljandi kultuuriakadeemia etenduskunsti tudengite filmikassett”, toimetaja Kaspar Viilup; 12. veebruar 2025.
6. <https://www.temuki.ee/2025/04/viljandi-tudengite-filmid/> Peeter Sauteri arvustus „Viljandi tudengite filmid...” 5filmiviljandist kasseti kohta ajakirjas Teater. Muusika. Kino. ; aprill 2025.
7. <https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/delta-isabel-laiapea-raagib-oma-filmist-tsangaan> Saates Delta raadiointervjuu režissöör Isabel Laiapeaga; 4. juuni 2025.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anna-Maria Pink,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„Teatri tehnilise produtsendi õppe baasil lühifilmi kunstnik-produtsendi rolli täitmine Isabel Laiapea filmi „TSANGAAN.” juures”

mille juhendaja on Eve Komissarov,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anna-Maria Pink

18.05.2026